Výtah z učebnice prof. Karla Petráčka, Učebnice spisovné arabštiny, Praha SPN 1965, 1. díl. Text byl pouze nepatrně upraven, především pokud jde o psaní velkých písmen a přepis. Velká písmena v označení gram. termínů byla nahrazena malými, např. Perf. = perf., přepis ch byl nahrazen ḫ, dž za ḡ, dlouhé vokály, např. kátaba za kātaba. Text ještě neprošel finální korekturou a může obsahovat chyby! Verze 1.0, 11. dubna 2005

Rozšířené kmeny slovesné

Arabština má obdivuhodně rozvinutý systém, jak odvozovat od kmene základního nebo od jména kmeny další, které nějakým způsobem pozměňují význam kmene základního nebo od jména tvoří sloveso.

Odvozování se děje pomocí předpon /'a-, ta-, in-, ista-, 'i-/ nebo infixu /-ta-/ nebo zdvojením souhlásky 2. /nebo 3./ či prodloužením samohlásky za první souhláskou kmene. Jedno sloveso se nemusí vyskytovat ve všech odvozených kmenech.

Rozdíl mezi třemi typy slovesa v základním kmeni je zde setřen, vokalizace je u všech sloves téhož rozšířeného kmene stejná a udržuje se beze změny ve všechosobách a číslech slovesného tvaru. Číslo odvozeného kmene se ve slovnících označuje římskou číslicí.

Jednotlivé kmeny mají sice jisté hrubé významy, dokonce každý několik, ale konkretnímu významu se učíme jako slovíčkům. Rozeznáváme kmeny odvozené PRIMÁRNÍ /II, III, IV/ a SEKUNDÁRNÍ /V, VI, VII, VIII, X/ - což jsou vlastně kmeny reflexivní /zvratné/ od primárních. IX. kmen je vyhrazen barvám a tělesným nedostatkům.

II. KMEN

kattaba	jukattibu	kattib	mukattibun	mukattabun
ʻallama	juʻallimu	ʻallim	muʻallimun	muʻallamun

perf. -a--aimperf. ju-a--i-

Forma

Tvoří se zdvojením 2. souhlásky kmene. Zdvojení zůstává ve všech tvarech slovesa. Imperfektum má v předponě -u- /ju-, tu- atd./ a v kmeni -i-. Způsoby imperfekta se tvoří pravidelně od oznamovacího způsobu. Rozkazovací způsob nemá pomocnou samohlásku. Participia aktivní a pasivní se tvoří /stejně jako ve všech odvozených kmenech/ předponou mu-, aktivní má kmenovou samohlásku -i-, pasivní -a-

pf.	imperf.	subj.,apok	rozkaz	participum	participum
				aktivní	pasivní
kattaba	jukattibu	jukattiba /	muži: kattib	mukattibun	makattabun
		jukattib	ženo: kattibī		

kattabat	tukattibu	
kattabta	tukattibu	
kattabti	tukattibīna	

kattibū kattibna atd.

Významy

1 - INTENSIVNÍ /zesiluje činnost/

kasara - rozbít : kassara - roztřískat, rozbít na padrť qatala - zabít : qattala - pobít, povraždit, masakrovat qatta'a - ustřihnout : qata'a /rozstříhat na kousky/

2 - KAUSATIVNÍ nebo FAKTITIVNÍ /způsobit, nebo učinit, aby nastalo to, co vyjadřuje základní kmen/:

'alima - vědět : 'allama - dát vědět, učit někoho hamala - nésti : hammala - naložit, dát nést

Má-li sloveso základní význam "míti vlastnost", "být ve stavu" dostává ve II. kmeni význam "uvésti do tohoto stavu, či vlastnosti":

da'ufa - být sláb : da"afa - oslabit fariḥa - být vesel : farraḥa - rozveselit

3 - DEKLARATIVNÍ nebo ESTIMATIVNÍ /prohlásit, považovat pokládat za.../ kadaba - Ihát : kaddaba - prohlásit, pokládat za Iháře şadaqa - mluvit pravdu : şaddaqa - pokládat za pravdomluvného, věřiti

4 - DENOMINATIVNÍ /tvoří se tak slovesa od jména/

ğajšun - vojsko : ğajjaša - mobilizovat ğildun - kůže : ğallada - vázat knihu

Nejčastější významy II. kmene jsou intensivní a kausativní a jako v ostatních kmenech význam denominativní.

III. KMEN

kātaba	jukātibu	kātib	mukātibun	mukātabun
ḥāsana	juḥāsinu	ḥāsin	muḥāsinun	muḥāsanun

perf. -ā-aimperf. ja-ā-i

Forma

Tvoří se prodloužením samohlásky za 1. souhláskou kmene. Imperfektum má předponu ju- a samohlásku -i- v kmeni jako II. Způsoby imperfekta se tvoří pravidelně, participia mají mu-, aktivní má "i", pasivní má "a" v kmeni.

perf.	imperf.	subj.	apok.	rozkaz	part. akt.	part. pas.
kātaba	jukātibu	jukātiba	jukātib	kātib	mukātibun	mukātabun
kātabat	jukātibu	atd.	atd.	kātibī		
kātabta	atd.	atd.	atd.			

kātibū, kātibna, atd.

Význam

1 - předmětový /jindy se říká "cílový"/, to značí, že děj jde přímo na nějaký podmět. III. kmen se pak pojí nejčastěji s akusativem:

kataba - psát : kātaba - dopisovat někomu, korespondovat /má-li sloveso v základním kmeni předložku, ve III. kmeni ji ztrácí a děj jde přímo na předmět /v akusativu/:

kataba 'ilā - napsat někomu : kātaba-hu - dopsat někomu

2 - vedlejší význam bývá "snažit se o"

sabaqa - předcházet : sābaqa - snažit se předejít, závodit qatala - zabít : qātala - snažit se zabít někoho, bojovat proti někomu

3 - od sloveso značících "míti nějakou vlastnost" má III. kmen význam "uplatňovat tuto vlastnost vůči jinému": hasuna - být hezký : hāsana - jednat hezky s někým laṭafa - být dobrotivý, přátelský : lāṭafa - jednat s někým mile, dobrotivě, přátelsky

4 - denominativní:

safarun - cesta : sāfara - cestovat

Nejčastější významy jsou předmětové a denominativní.

IV. KMEN

°aktaba	juktibu	°aktib	muktibun	muktabun
'aḫrağa	juḫriğu	° aḫriğ	muḫriğun	muḫrağun

perf. 'a--aimperf. ju--i-

Forma

Tvoří se předražením předpony 'a- a vynecháním samohlásky za 1. souhláskou. V imperfektu není znakem předražené 'a-, ale jen nepřítomnost samohlásky za 1. souhláskou. Stejně ve způsobech imperfekta, v

rozkazovacím způsobu se místo pomocné samohlásky objevuje původní předpona 'a-. V participiích není po příponě mu- předražené 'a-, není však samohláska za 1. souhláskou kmene.

pf.	imperf.	subj.	apok.	rozkaz	part. akt.	part. pas.
°aktaba	juktibu	juktiba	juktib	`aktib	muktibun	muktabun
'aktabat	tuktibu	tuktiba	tuktib	`aktibī		
°aktabta	atd.	atd.	atd.			
				'aktibū		
				`aktibā		

atd.

Význam

1 - kausativní /způsobit, aby.../

harağa - vyjít : 'ahrağa - nechat vyjít, vyvésti ğalasa - sedět : 'ağlasa - nechat posadit, usadit

fahima - rozumět : 'afhama - nechat porozumět, vysvětlit

Jak jsme viděli, kausativní význam má i II. kmen. Mnohdy je ale rozdíl v kausativním významu II. a IV. kmene u stejného slovesa:

'alima - věděti - II. 'allama - učit, IV. 'a'lama - oznámit ḥaḍara - být přítomen - II. ḥaḍḍara – připravit IV. 'aḥḍara - předvésti /zpřítomniti/

2 - denominativní

maṭarun - déšť : 'amṭara - pršet /podmětem je nebe/ tamarun - plod : 'atmara - dávat plody

3 - některá slovesa ve IV. kmeni s významem denominativním označují "pohyb některým směrem"

nağdun /Neğd/: 'anğada - táhnouti směrem do Neğdu; jiné mají význam "státi se v jisté době": şabāḥun /jitro/ - 'aṣbaḥa - státi se ráno /vl. vstoupiti do jitra; 'aṣbaḥa má však dnes již význam "státi se"/

Nejdůležitější významy jsou kausativní a denominativní.

Poznámka:

Nezatěžujte se příliš studiem významů! Hlavní je znát důkladně /!/ vokalizaci imperfekta, od kterého se snadno odvodí tvary další /imperativ a participia/. Významu se stejně musíte naučit se slovesem.

Pasivní tvary

sloveso v odvozených kmenech mají stejnou vokalizaci jako v kmeni prvním:

II. kuttiba, jukattabu

III. kūtiba /!/, jukātabu

IV. 'uktiba, juktabu /imperfektum se neliší od I. kmene!/

Rozšířené kmeny slovesné V. - X. Pasivní tvary kmenů V. - X.

Tabulka rozšířených kmenů

'atina, a - dovolit někomu /li-/ něco /fī/

'ahbara IV - oznámit někomu /ak./ něco /bi-/, zpravit někoho o něčem

ittaba'a VIII - sledovat, následovat někoho /ak./

ittabata VIII - být připevněn

iğtama'a VIII - shromáždit se, být shromážděn

ihmarra IX - být červený, červenat se

idda ama VIII - opírat se o něco / alā/

iddakara VIII /nebo iddakara/ - vzpomenout si na něco /ak./

izdaḥama VIII - být přecpán, přeplněn něčím /bi-/

izdāda VIII - přibývat v počtu, narůstat v množství

ista'dana X - prosit o dovolení k něčemu /fī/

istatgala X - pokládat něco /ak./ za těžké

istaḥğara X - zkamenět

istahsana X - pokládat něco /ak./za hezké

istahbara X - informovat se u někoho /ak./ na něco / an/, zeptat se někoho na něco

istaġfara X - prosit někoho /ak./ o prominutí něčeho /min/

istaktaba X - prosit někoho /ak./ o napsání něčeho /ak./

istadama VIII - srazit se s někým /bi-, ma'a/, narazit na /bi-/

isfarra IX - být žlutý

idtaraba VIII - zmítat se, být zmítán

itrašša IX - být hluchý

ittarada VIII - nepřetržitě následovat za sebou, téci nepřetržitě

izzalama VIII /nebo ittalama/ - trpět bezprávím, být utlačován

i tagala - zatknout někoho /ak./, internovat

iktasaba VIII - vydělat si něco /ak./, vlastnit

iltagata VIII - sebrat si něco /ak./ se země, přijímat /obraz, vlny/

intaḫaba VIII - vybrat, zvolit někoho /ak./

inqasama VII - dělit se v / ilā/, být rozdělen

ingata'a VII - být oddělen, odděliti se, přestat

inkataba VII - subskribovat, upsat něco /ak./

inkasara VII -rozbít se, být rozbit

tabi'a, a - následovat někoho /ak./

tağāhala VII - stavět se nevědomým

tahāraba VI - vésti válku navzájem, bojovat navzájem

tahāsana VI - navzájem hezky jednat

ta'arraba V - stát se Arabem, připodobnit se Arabům

ta'allama V - učit se něčemu /ak./

tafarraqa V - rozdělit se, být rozdělen, rozštěpen

taqātala VI - navzájem bojovat

tanaşşara V - státi se křesťanem

takātaba VI - stát ve vzájemném písemném styku, dopisovat si navzájem

takassara V - rozbít se na kousky, zlomit se

tamārada VI - předstírat nemoc, simulovat

tabata, u - být pevný, zůstat někde /bi-/

taqula, u - být těžký /vahou

ğama'a, a - shromáždit něco /ak./

ğahila, a - být nevědomý, nevědět, neznat něco /ak. nebo bi-/

hağarum, 'ahğārun - kámen

dakara, u - vzpomenout si na něco /ak./

zaḥama, a - tlačit, zahnat někoho /ak./ do úzkých

șadama, i - vrazit do někoho /ak./, srazit se s /bi-/

tarada, u - zahnat, odehnat někoho /ak./ od /min/

zalama, i - činit zlo, bezpráví, utlačovat, škodit někomu /ak./

ġafara, i - prominout někomu /li-/ něco /ak./, odpustit

farraga II - rozdělit něco /ak./

kasaba, i - získat, vydělat /peníze - ak./

lagata, u - sebrat se země, zvednout se země

nasrānījun, nasārā/j/ - křesťan

V. KMEN

takattaba	jatakattabu	takattab	mutakattibun	mutakattabun
taʻallama	jata ['] allamu	taʻallam	mutaʻallimun	mutaʻallamun

perf. ta-a--aimperf. jata-a--a-

Tvoří se od kmene II. přidáním předpony ta-/při zachování zdvojení 2. souhlásky/. Imperfektum má ja- a samé -a-, způsoby pravidelně, participia od imperfekta mu-, aktivní má -i-, pasivní -a- v kmeni.

Forma

perf.	imperf.	subj.	rozkaz.	part.akt.	part. pas.
takattaba	jatakattabu	jatakattaba	takattab	mutakattibun	mukattabun
takattabat	tatakattabu	takattabī			
takattabta	tatakattabu	apok.	takattabū		
tatakattabīna	jatakattab	takattabna			

'atakattabu	atd.		

Poznámka:

U osob, která mají v imperfektu předponu ta-, se v V. aVI. kmeni věkdy vypouští jedno -ta-: místo tatakattabu je /s elipsou slabiky -ta-/takattabu. Je to však řídký jev.

Význam

1 - zvratný /reflexivní/ od kmene II. deflexivní značí, že

děj se od podmětu opět k němu vrací, podmět je i předmětem /zabíti - zabíti se/:

kassara - rozbít na kousky : takassara - rozbít se na kousky

'allama - učit někoho : ta'allama - učit se farraga - rozdělit : tafarraga - rozdělit se

2 - denominativní

naṣrānījun - křesťan : tanaṣṣara - stát se křesťanem

'arabun - Arabové : ta'arraba - stát se Arabem, připodobnit se k

Arabům

IV. KMEN

takātaba	jatakātabu	takātab	mutakātibun	mutakātabun
taqātala	jataqātalu	taqātal	mutaqātilun	mutaqātalun

perf. ta-ā-a imperf. jata-ā-a

Forma

Tvoří se od kmene III. předražením předpony ta- /při zachování dlouhé samohlásky po 1. souhlásce kmene/.

Imperfektum má předponu ja- a samé -a- v kmeni, způsoby pravidelně, participia rovněž, aktivní -i-, pasivní -a- v kmeni.

perf.	imperf.	subj.	apok.	rozkaz.	part.akt.	part.pas.
takātaba	jatakātabu	jatakātaba	jatakātab	takātab	mutakātibun	mutakātabun
takātabat	tatakātabu			takātabī		

atd.

viz poznámka k V. kmeni!

Význam

1 - zvratný /reflexivní/ od kmene III. často s vedlejším významem vzájemnosti /reciprocity/

qātala - bojovat proti někomu : taqātala - bojovat navzájem ḥāsana - jednat hezky s někým : taḥāsana – navzájem hezky jednat Vyskytuje se proto nejčastěji v množném nebo dvojném čísle nebo je podmětem kolektivum: taḥārabū - vedli navzájem válku, taḥāsana 'n-nāsu lidé navzájem hezky jednali.

2 - řídký je význam "předstírati něco":

marida - být nemocen : tamārada - předstírat nemoc ğahila - nevědět : taǧāhala - předstírat nevědomost

VII. KMEN

inkataba	jankatibu	inkatib	munkatibun	munkatabun
inkasara	jankasiru	inkasir	munkasirun	munkasarun

perf. in-a-a-imperf. jan-a-i-

Forma

Tvoří se od kmene I. /základního/ předponou in- /"i" je pomocná samohláska, která odpadá uprostřed věty po jiné samohlásce/. Imperfektum má předponu ja- a imperfektní samohlásku -i-. Participia dle toho, aktivní -i-, pasivní -a- v kmeni.

perf.	imperf.	subj.	apok.	rozkaz.	part.akt.	part.pas
inkataba	jankatibu	jankatiba	jankatib	inkatib	munkatibun	munkatabun
inkatabat	tankatibu			inkatibī		

atd.

Význam

1 - zvratný /reflexivní/ od kmen I. /základního/. Často se mění ve význam pasivní:

kasara - rozbít : inkasara - rozbít se, být rozbit

qaṭaʿa - oddělit : inqaṭaʿa - oddělit se, být oddělen, přestat qasama - rozdělit : inqasama - děliti se, být rozdělen

VIII. KMEN

iğtama'a	jağtamiʻu	iğtamiʻ	muğtamiʻun	muğtamaʻun
iktasaba	jaktasibu	iktasib	muktasibun	muktasabun

perf. i-ta-aimperf. ja-ta-i-

Forma

Tvoří se od I. kmene vložením -ta- za první souhlásku kmene. Přitom se před tuto první souhlásku dává pomocná samohláska i-, která odpadá uprostřed věty po jiné samohlásce. Tato samohláska tvoří s první souhláskou kmene jednu slabiku: iğ-ta-ma-'a. Imperfektum zachovává příznak -ta-, nemá ale pomocnou samohlásku před první souhláskou. Vokalisace předpony ja-, kmene -a-i-. Participia dle toho, aktivní -i-, pasivní -a- v kmeni.

Od kořene ğama'a - shromážditi

perf.	imperf.	subj.	apok.	rozkaz.	part.akt.	part.pas.
iğtamaʻa	jağtamiʻu	jağtamiʻa	iğtami'ū	iğtamiʻ	muğtami'un	muğtama'un
iğtamaʻat	tağtami'u			iğtami'ī		
				iğtamiʻā		

Význam

reflexivní a pasivní od I. kmene:

ğama'a - shromáždit : iğtama'a - shromáždit se, být shromážděn

Zatím co v VII. bylo reflexivní zájmeno jen v akusativě /podle našeho chápání/, tedy "se", v VIII. kmeni může být i v našem 3. pádě /dativu/, tedy "si" laqaṭa - sebrat se země: iltaqaṭa - sebrat si se země kasaba - vydělat /peníze/: iktasaba - vydělat si

V několika případech má VIII. kmen význam slovesa předmětového: i taqala - internovat, zatknout intahaba - vybrat, zvolit

U některých sloves není rozdílu mezi významem kmene prvního a VIII.

Změny vloženého -ta-:

Souláska "t" vloženého -ta- podléhá jistým změnám tehdy, je-li první souhláska kmene, za kterou se octne, t, t, d, d, z, s, d, t, z. Někdy však změně podlehne první souhláska kořene.

a/ je-li první souhláska kmene "t" nebo "t", vložené "t" se s ním spojuje a vytváří -tt- nebo -tt- :

tabi'a - následovat : VIII ittaba'a. Zde zvláště pozor na psaní, píše se jedno "t" s tašdídem /zdvojení/:

tabata - být pevný : VIII ittabata - být připevněn

Je-li první souhláska "tt", pak samo někdy podléhá vloženému "t" a mění se v
něj /připodobňuje se k němu/: je tedy možný i tvar ittabata /vedle ittabata/.

b/ je-li první souhláska "d", "d" nebo "z", vložené -t- se mění na svůj hlasný protějšek /připodobňuje se první hlásce co do hlasnosti/ - d nebo d :

zahrama - tlačit : izdahama - být přeplněn, nacpán

da'ama : idda'ama - opírat se o něco dakara : iddakara - vzpomenout si

Pozor na psaní : dd a dd se píší pomocí tašdīdu.

Je-li první hláskou kmene "d", může se samo připodobnit k "t" tím, že ztrácí svůj úžinový /třený/ charakter, ale ponechává si hlasnost, kterou naopak vložené "t" přijímá, takže výsledek je dd : Vedle iddakara je tedy možný i tvar iddakara.

c/ je-li první souhláskou kmene emfatické s, d, t, z,

vložené "t" se připodobňuje v emfasi a mění se na emfatické "t":

șadama - ișțadama - srazit se s někým navzájem

daraba - idtaraba - zmítat se, být zmítán

tarada - ittarada - být nepřetržitý

v případě z je opět změna z na t:

zalama - iţţalama - trpět bezprávím nebo se "t", které se změnilo na emfatické "t", změní na "z": izzalama.

Tyto změny jsou poměrně řídké, ale pozor na ně! Abychom nehledali např. kořen tvaru izdahama pod nějakým domnělých kořenem s-d-h-m! Zvlášť to platí o slovese s prostřední souhláskou w /viz později/ v VIII. kmeni: izdāda - narůstat v počtu /kořen z-w-d/.

IX. KMEN

Jen pro úplnost zde uvádím tento kmen, který je velice řídký a který zatím nemůžeme časovat.

Tvoří se zdvojením souhlásky kmene a předražením pomocné samohlásky, ale zachovává zdvojení poslední souhlásky, je vokalisováno ja- a impf. vokál je -a-. Participium zde nerozlišuje aktivum a pasivum.

perf.	imper.	apok.	imper.	part.
iḥmarra	jaḥmarru	jaḥmarir	iḥmarir	muḥmarrun

Význam deváté třídy je omezený. Jsou to slovesa značící barvy nebo těleské nedostatky, vady :

iḥmarra - být červený, iṣfarra - být žlutý, iṭrašša - být hluchý atd.

X. KMEN

istaktaba	jastaktibu	istaktib	mustaktibun	mustaktabun
istaḫbara	jastaḫbir	istaḫbir	mustaḫbirun	mustaḫbarun

perf. ista--aimperf. jasta--i-

Tvoří se od IV. kmene přidáním předpony ista- před kmen IV., který - jak jsme viděli - nemá za 1. souhláskou žádnou samohlásku.

V impf. je předpona ja- a pomocný vokál předpony i- /ista-/ odpadá. Impf. vokál je -i-. Participia dle toho, aktivní -i-, pasivní -a- v kmeni.

perf.	imperf.	subj.	apok.	rozkaz.	part.akt.	part.pas.
istaktaba	jastaktibu	jastaktiba	jastaktib	istaktib	mustaktibun	mustaktabun
istaktabat	tastaktibu			istaktibī		

atd.

Význam

1 - reflexivní od IV.

'ahbara IV - informovat : istahbara - informovat se

2 - pokládat něco za to, co vyjadřuje základní I. kmen:

hasuna - být hezký : istahsana - pokládat za hezkého taqula - být těžký : istatgala - pokládat něco za těžké

3 - prosit o to, co vyjadřuje I. základní kmen:

ġafara - omluvit : istaġfara prosit o omluvení, o prominutí

'adina - dovolit : ista'dana - prosit o dovolení

4 - denominativní

hağarun - kámen : istahğara - stát se kamenem, zkamenět

45. Pasivní tvary kmenů V - X.

Jsou to tvary teoretické, protože se mnohde nevyskytují /např. od slovesných kmenů, které mají samy význam pasivní/:

V tukuttiba, jutakattabu

VI tukūtiba, jutakātabu

VII unkutiba, junkatabu

VIII unktutiba, juktatabu

X ustuktiba, justaktabu

	perf.	imperf.	rozkaz	part. akt.	part. pas.
II.	كتّب′	يـُكتبِّبُ	کتبِّب ْ	مُكترِّب	م'کتــُب'
III.	کاتکب′	يُكاتِب'	کاتِب ^ہ	مُكَاتِبِ"	م'ککاتکب'
I∨.	أركْتكب٬	'يـُكْتـِب	ٲٛػ۠ؾڔٮۥ۠	مُكْتبِب	م'کفتکب'
∨.	تككتــّـب	يكتككتيّب	تكتتّب	مُتككتبِّب	مُتكنتَّبِ
∨I.	تككاتكب^	یـُتککاتکب	تُكاتكب	مُتككاتبِب	مُتككاتكب
∨II.	ارِٹکتکب	يَنْكترِب'	ٳڔٮ۠ػؾڔؚٮۥ۫	مُنْكُترِبٌ	مُنْكتَبُ
∨III.	ارجاتكمكع	يَجْتُصُعِ	ارجاتكمرعا	مُجْتُـمُرِعٌ	مُجْتَمَعٌ
IX.	ارحامكر آ	يكمر	ارحمكررا	مُحْمَر	مُحمر
×.	ارِسْتكئتكب	يكشتككتبِب'	ارِسْتكْتبِبْ	مُسْتكثَّتِب٬	مُسْتكثّبُ